

Oświadczenie złożone przez senatora Antoniego Szymańskiego na 65. posiedzeniu Senatu w dniu 28 września 2018 r.

Oświadczenie poświęcone Andrzejowi Józefowi Grzesiakowi ps. „Czarny”

Jubileusz 100-lecia odzyskania niepodległości przez Rzeczpospolitą Polską to doskonała okazja, aby odkrywać i upowszechniać wiedzę o ówczesnych bohaterach z różnych regionów naszego kraju. Często są to postacie mniej znane w ogólnopolskiej przestrzeni publicznej, jednak niezwykle zasłużone i cenne dla lokalnej historii. Taką postacią jest niewątpliwie Andrzej Józef Grzesiak, ps. „Czarny” – wybitny instruktor harcerski, komendant Wileńskiej Chorągwi Harcerzy, Wileńskiej Chorągwi Szarych Szeregów, Gdańskiej Chorągwi Harcerstwa.

Urodził się 11.11.1900 r. w Czarnej Wsi pod Krakowem. Jesienią 1913 r. utworzył zastęp „Czarnych Wilków” przyłączony do 2. Krakowskiej Drużyny Skautów im. gen. Henryka Dąbrowskiego. W następnym roku odbył się kurs skautowy dla młodszych funkcyjnych. W 1916 r. zataił swój młody wiek i wstąpił do I Brygady Legionów. Nie wytrzymał jednak trudów żołnierskiego życia i po kilku miesiącach został zwolniony. Powrócił do Krakowa, podjął pracę urzędnika, a w swojej drużynie został plutonowym. Wiosną 1918 r. pluton „Czarnych Wilków” został przemianowany na 13. Krakowską Drużynę Skautów – „Czarną Trzynastkę”. Jesienią tego roku drużyna utworzyła Harcerski Oddział Lotny Straży Obywatelskiej, rozbrajała Austriaków i niosła pomoc mieszkańcom miasta. Latem następnego roku pomagała w pracy Komitetowi Obrony Zachodnich Granic Polski, wspierając powstańców Górnego Śląska dostawą broni, amunicji, środków opatrunkowych i innych potrzebnych rzeczy. W lipcu 1920 r. „Czarny” zorganizował ze starszych harcerzy 67-osobowy Oddział Ochotniczy, który po przeszkoleniu został włączony do Wileńskiego Batalionu Harcerskiego. W stopniu sierżanta przejął dowództwo jednego z plutonów. W czasie zdobywania Grodna został ranny, szlak bojowy zakończył po zdobyciu Wilna i osiedlił się w tym mieście. W latach 1921–1922 na kursach wojskowych uzupełnił średnie wykształcenie i zdał maturę. Po zwolnieniu z wojska pracował w Kasie Chorych. Jesienią 1921 r. został drużynowym 3. Wileńskiej Drużyny Harcerzy, wkrótce przemianowanej, na wzór krakowski, na „Czarną Trzynastkę Wileńską” im. Zawiszy Czarnego. Drużyna wspaniale się rozwinęła i była jedną z najlepszych w kraju. Prowadził ją nieprzerwanie do wybuchu II wojny światowej, uczestnicząc w wielu obozach krajowych i zagranicznych. Komendantem Wileńskiej Chorągwi Harcerzy był w latach 1927–1933 oraz 1935–1936, a członkiem Głównej Kwatery Harcerzy od 1936 r. do wybuchu wojny. Zawodowo pracował jako kierownik Biura Ewidencji Ludności w Zarządzie Miasta Wilna, co ułatwiło mu wydawanie dokumentów zagrożonym ludziom w początkowym okresie II wojny światowej. Był także administratorem Stanicy Harcerskiej im. ks. bpa Władysława Bandurskiego w Wilnie. W czasie kampanii wrześniowej utworzył i szkolił Wileński Harcerski Batalion Ochotniczy, przekształcony po 18 września w Konspiracyjny Związek Bojowników Niepodległości, którzy weszli w skład Związku Walki Zbrojnej, a następnie jako Szare Szeregi w skład Armii Krajowej. W latach 1941–1944 „Czarny” był komendantem Chorągwi Szarych Szeregów zwanej „Ul Brama”. Prowadził szkolenia starszych harcerzy do pracy sabotażowej i dywersyjnej oraz działań bojowych. Brał udział w akcji „Burza” i jako kapitan dowodził oddziałem 100 żołnierzy. Po zajęciu Wilna przez wojska sowieckie był poszukiwany i zatrzymany w marcu 1945 r. Uwięziony w Wilnie, a następnie w Moskwie na Łubiance, skazany został za zdradę państwa radzieckiego na 10 lat obozu pracy. W Workucie pracował w kopalni węgla i na budowach. Po 10 latach i złamaniu nogi został zwolniony z obozu pracy i wysłany do Domu Inwalidów w Karagandzie. Do kraju powrócił w grudniu 1955 r., zamieszkał w Gdańsku. Na początku 1956 r. odniósł się krytycznie do programu i metod pracy Organizacji Harcerskiej Związku Młodzieży Polskiej (OH ZMP). Daremnie zabiegał w Komendzie Głównej OH o przywrócenie harcerstwu tradycyjnych, przedwojennych form pracy, oferując swoją pomoc. Uczestniczył w odrodzeniowym Zjeździe ZHP w Łodzi w grudniu 1956 r., został tam wybrany do Rady Naczelnej i wszedł w skład Głównej Kwatery ZHP, kierując Wydziałem Obozów. W styczniu 1957 r. został pierwszym komendantem Chorągwi Gdańskiej, po odrodzeniu harcerstwa. Krótki okres odwilży politycznej trwał niespełna 2 lata. Jesienią 1958 r. „Czarny” został odwołany z funkcji komendanta chorągwi. Na Zjeździe ZHP w 1959 r. skrytykował władze harcerskie za upolitycznianie organizacji i zwalnianie ze służby przedwojennych instruktorów. Rok później wystąpił z szeregów ZHP, ale do końca życia interesował się harcerstwem.

Ostatnie 10 lat pracy zawodowej spędził w gdańskim oddziale Pracowni Konserwacji Zabytków na sta-

nowisku kierownika administracji, a następnie zastępcy dyrektora do spraw ekonomicznych. Był odznaczony dwukrotnie Krzyżem Walecznych, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Zasługi Wojsk Litwy.

Cieszę się, iż jubileusz odzyskania przez Polskę niepodległości daje okazję do wspomnienia tak wybitnej postaci, jaką niewątpliwie był Andrzej Józef Grzesiak ps. „Czarny”.

Antoni Szymański